

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

JEAN RICHARD DE LA TOUR

13 päivänä tammikuuta 2022¹

Asia C-569/20

**Rikosoikeudenkäynti,
jossa vastaajana on IR,**

Spetsializirana prokuraturan osallistuessa asian käsittelyyn

(Ennakkoratkaisupyyntö – Spetsializiran nakazatelen sad (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria))

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Direktiivi (EU) 2016/343 – Oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään – 8 ja 9 artikla – Vaatimukset, joita sovelletaan, kun langettava tuomio annetaan syytetyn poissa ollessa – Oikeus uuteen oikeudenkäyntiin – Syytetyn pakeneminen – Kansallinen lainsäädäntö, jossa suljetaan pois rikosoikeudenkäynnin aloittaminen uudelleen, jos syytetty, jolle on langettu tuomio hänen poissa ollessaan, on paennut saatuaan tiedon häntä vastaan menettelyn esitutkintavaiheen aikana esitetyistä syyteistä

I Johdanto

1. Voiko henkilö, joka on tuomittu sellaisen oikeudenkäynnin päätteeksi, jossa hän ei ole ollut henkilökohtaisesti läsnä, koska hän oli pakosalla, saada oikeuden uuteen oikeudenkäyntiin eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2015/343² 8 artiklan 4 kohdan toisen virkkeen ja 9 artiklan mukaisesti?

2. Tämä on olennaisilta osin Spetsializiran nakazatelen sadin (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria) ennakkoratkaisukysymysten kohde.

3. Tämä pyyntö on esitetty rikosoikeudenkäynnissä, jossa JR päätettiin tuomita tämän poissa ollessa. Vaikka tälle henkilölle oli ilmoitettu syyteistä, joita oli esitetty häntä vastaan esitutkintavaiheessa, tämä oli paennut, joten hänelle ei ollut ilmoitettu lopullisesta syytekirjelmästä, ei oikeudenkäynnin päivämäärästä ja paikasta eikä poissaolon seuraamuksista.

4. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii näin ollen niiden vaatimusten ulottuvuutta, joita unionin lainsäätävä asettaa direktiivin 2016/343 yhteydessä taatakseen viimeksi mainitun puolustautumisoikeudet. Se pyrkii erityisesti ratkaisemaan, onko mahdollista panna täytäntöön tuomio, joka on annettu sellaisen oikeudenkäynnin päätteeksi, joka on pidetty hänen poissa

¹ Alkuperäinen kieli: ranska.

² EUVL 2016, L 65, s. 1.

ollessaan tämän direktiivin 8 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisesti, vai onko sitä vastoin välttämätöntä antaa mahdollisuus uuteen oikeudenkäyntiin kyseisen direktiivin 8 artiklan 4 kohdan toisen virkkeen ja 9 artiklan mukaisesti.

5. Selitän tässä ratkaisuehdotuksessa, että vaikka tietojen antaminen syytetylle hänen oikeudenkäynnistään on olennainen edellytys, joka direktiivissä 2016/343 asetetaan puolustautumisoikeuksien kunnioittamiseksi, unionin lainsäätäjät antaa kuitenkin jäsenvaltioille mahdollisuuden tutkia, missä määrin tämä vaatimus on konkreettisesti täytetty. Se kehottaa jäsenvaltioita kiinnittämään erityistä huomiota sekä toimivaltaisten kansallisten viranomaisten toimintaan tämän tiedon ilmoittamiseksi että tämän henkilön toimintaan tiedon saamiseksi.

6. Esitän tässä asiayhteydessä syyt, joiden vuoksi direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 ja 3 kohta, joissa annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus panna täytäntöön tuomio, joka on annettu sellaisen oikeudenkäynnin päätteeksi, jossa syytetty ei ole ollut läsnä, kattavat tilanteen, jossa kansallinen tuomioistuin toteaa kaikkien kyseistä tilannetta kuvaavien konkreettisten olosuhteiden perusteella, että huolimatta toimivaltaisten kansallisten viranomaisten valppaudesta ja ponnisteluista, joihin ne ovat ryhtyneet ilmoittaakseen syytetylle hänen oikeudenkäynnistään ja poissaolon seuraamuksista, tämä on laiminlyönyt harkitusti ja tahallaan velvoitteet, joita hänelle on asetettu näiden tietojen saamiseksi, tarkoituksenaan vältellä oikeudenkäyntiä. Täsmennän, että siinä tapauksessa, että kansallinen tuomioistuin tekee nämä toteamukset, direktiivin 2016/343 8 artiklan 4 kohdan toinen virke ja 9 artikla eivät ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka nojalla oikeutta uuteen oikeudenkäyntiin ei anneta, jos syytetty on paennut saatuaan esitutkintavaiheessa tiedot häneen kohdistetuista syytteistä mutta ennen kuin hänelle on ilmoitettu lopullisesta syytekirjelmästä.

II Asiaa koskeva lainsäädäntö

A Direktiivi 2016/343

7. Direktiivissä 2016/343 säädetään sen 1 artiklan mukaisesti yhteisistä vähimmäissäännöistä, jotka koskevat yhtäältä tiettyjä syyttömyysolettamaan liittyviä näkökohtia ja toisaalta oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä.

8. Sen johdanto-osan 37 ja 38 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(37) Oikeudenkäynti, joka voi johtaa syyllisyyttä tai syyttömyyttä koskevan päätöksen tekemiseen, olisi voitava järjestää myös epäillyn tai syytetyn poissa ollessa, kun kyseiselle henkilölle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä ja hän on valtuuttanut nimeämensä tai valtion nimeämän avustajan edustamaan häntä oikeudenkäynnissä ja avustaja on edustanut epäiltyä tai syytettyä.

(38) Harkittaessa, onko tapa, jolla tieto annetaan, riittävä varmistamaan sen, että henkilö on tietoinen oikeudenkäynnistä, olisi tarvittaessa kiinnitettävä erityistä huomiota myös siihen, millaista huolellisuutta noudattaen viranomaiset ovat pyrkineet ilmoittamaan asiasta asianomaiselle henkilölle ja millaista huolellisuutta noudattaen asianomainen henkilö on pyrkinyt saamaan hänelle osoitettua tietoa.”

9. Kyseisen direktiivin 8 artiklan otsikkona on ”Oikeus olla läsnä oikeudenkäynnissä”, ja sen 1–4 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyllä tai syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

2. Jäsenvaltiot voivat säätää, että oikeudenkäynti, joka voi johtaa epäillyn tai syytetyn syyllisyyttä tai syyttömyyttä koskevan päätöksen tekemiseen, voidaan järjestää tämän poissa ollessa edellyttäen, että

a) epäillylle tai syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista; tai

b) epäiltyä tai syytettyä, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, edustaa joko hänen itsensä tai valtion nimeämä valtuutettu edustaja.

3. Edellä olevan 2 kohdan mukaisesti tehty päätös voidaan panna täytäntöön asianomaista epäiltyä tai syytettyä vastaan.

4. Kun jäsenvaltiot ovat säätäneet, että oikeudenkäynti on mahdollista järjestää epäillyn tai syytetyn poissa ollessa, mutta tämän artiklan 2 kohdassa säädettyjä edellytyksiä ei voida täyttää, koska epäiltyä tai syytettyä ei löydetä kohtuullisiksi katsottavista toimista huolimatta, jäsenvaltiot voivat säätää, että päätös voidaan silti tehdä ja panna täytäntöön. Tällöin jäsenvaltioiden on varmistettava, että kun epäillylle tai syytetylle ilmoitetaan päätöksestä, erityisesti kun hänet on otettu kiinni, hänelle on ilmoitettava myös mahdollisuudesta riitauttaa päätös ja oikeudesta uuteen oikeudenkäyntiin tai muuhun oikeussuojakeinoon 9 artiklan mukaisesti.”

10. Kyseisen direktiivin 9 artiklan otsikkona on ”Oikeus uuteen oikeudenkäyntiin”, ja siinä säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on varmistettava, että jos epäilty tai syytetty ei ole ollut läsnä oikeudenkäynnissään eivätkä 8 artiklan 2 kohdassa säädetty edellytykset ole täyttyneet, hänellä on oikeus uuteen oikeudenkäyntiin tai muuhun oikeussuojakeinoon, joka mahdollistaa asian käsittelyn uudelleen, myös uuden näytön tarkastelemisen, ja joka voi johtaa alkuperäisen päätöksen kumoamiseen. Jäsenvaltioiden on tältä osin varmistettava, että kyseisellä epäillyllä tai syytetyllä on oikeus olla läsnä, osallistua tehokkaasti kansallisen lainsäädännön mukaisia menettelyjä sovellettaessa ja käyttää oikeuttaan puolustukseen.”

B Bulgarian lainsäädäntö

11. Rikosprosessilain (Nakazatelno-protsesualen kodeks, jäljempänä NPK) 55 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Syytetyllä on seuraavat oikeudet: – – oikeus osallistua rikosoikeudenkäyntiin – –”

12. NPK:n 94 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään seuraavaa:

”1) Edustajan osallistuminen rikosoikeudenkäyntiin on pakollista, jos

--

8. asia käsitellään syytetyn poissa ollessa

--

3) Jos edustajan osallistuminen on pakollista, toimivaltainen viranomainen nimeää asianajajan edustajaksi.”

13. NPK:n 247b §:n 1 momentin sanamuoto on seuraava:

”Jäljennös syytekirjelmästä annetaan syytetylle esittelevän tuomarin kehotuksesta. Syyteasiakirjan tiedoksiannolla ilmoitetaan syytetylle valmisteluistuntoa varten vahvistetusta päivämäärästä ja 248 §:n 1 momentissa tarkoitetuista kysymyksistä, hänen oikeudestaan olla läsnä istunnossa valitsemansa asianajajan kanssa ja mahdollisuudesta saada viran puolesta määrätty asianajaja 94 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sekä siitä, että asia voidaan käsitellä ja ratkaista hänen poissa ollessaan 269 §:n mukaisesti.”

14. NPK:n 269 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) Syytetyn osallistuminen oikeudenkäyntiin on pakollista, jos tätä syytetään törkeästä rikoksesta.

--

3) Asia voidaan käsitellä syytetyn poissa ollessa, jos tämä ei estä objektiivisen totuuden selvittämisestä ja jos

1. hän ei oleskele ilmoittamassaan osoitteessa tai on vaihtanut asuinpaikkaa ilmoittamatta siitä toimivaltaiselle viranomaiselle
2. hänen asuinpaikkansa Bulgariassa on tuntematon eikä sitä ole saatu selville perusteellisissa tutkimuksissa

--

4. hän oleskelee Bulgarian alueen ulkopuolella ja

- a) hänen asuinpaikkansa on tuntematon

--”

15. NPK:n 423 §:n 1–3 momentissa säädetään seuraavaa:

”1) Kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun poissa olevana tuomittu henkilö on saanut tiedon lopullisesta rikostuomiosta, tai siitä, kun hänet on tosiasiallisesti siirretty toisesta maasta Bulgarian tasavaltaan, poissa olevana tuomittu henkilö voi vaatia rikosasian käsittelyn aloittamista uudelleen vetoamalla siihen, että hän ei ole ollut läsnä rikosoikeudenkäynnissä. Hakemus hyväksytään paitsi jos yhtäältä tuomittu on paennut sen jälkeen, kun syytteet on ilmoitettu alustavassa menettelyssä, minkä vuoksi 247 §:n 1 momentissa tarkoitettua menettelyä ei voida panna täytäntöön, tai jos toisaalta tuomittu on ollut ilman pätevää syytä poissa istunnosta sen jälkeen, kun kyseinen menettely on pantu täytäntöön.

2) Hakemuksella ei ole rikostuomion täytäntöönpanoa lykkäävää vaikutusta, ellei tuomioistuin määrää toisin.

3) Rikosasian käsittelyn uudelleen aloittamista koskeva menettely päätetään, jos poissa olevana tuomittu henkilö on ilman pätevää syytä poissa istunnosta.”

16. NPK:n 425 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jos tuomioistuin katsoo, että käsittelyn uudelleen aloittamista koskeva hakemus on perusteltu, se voi

1. kumota tuomion – – ja palauttaa asian uudelleen käsiteltäväksi ilmoittaen, mistä vaiheesta asian uudelleen käsittely on aloitettava.”

III Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

17. Spetsializirana prokuratura (erityissyyttäjä, Bulgaria) on nostanut syytteen IR:ää vastaan, koska hänen väitetään osallistuneen rikollisjärjestöön, jonka tarkoituksena on tehdä verorikoksia, joista voidaan määrätä vapausrangaistuksia.

18. Syytekirjelmä annettiin tiedoksi IR:lle henkilökohtaisesti. Tämän tiedoksiannon yhteydessä IR ilmoitti osoitteen, josta hänet voitaisiin tavoittaa. Häntä ei kuitenkaan löydetty tästä osoitteesta, kun rikosoikeudellisen menettelyn tuomioistuinvaihe aloitettiin, eikä siinä yhteydessä, kun Spetsializiran nakazatelen sad yritti haastaa hänet istuntoon. Asianajaja, jolle hän oli antanut toimeksiannon, oli lisäksi luopunut puolustamasta häntä. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin nimesi viran puolesta asianajajan, joka ei kuitenkaan ollut yhteydessä IR:ään.

19. Koska syytekirjelmää rasitti sääntöjenvastaisuus, tämä kirjelmä todettiin pätemättömäksi ja häntä vastaan aloitettu oikeudenkäynti näin ollen päätettiin.³

20. Tämän jälkeen laadittiin uusi syytekirjelmä ja menettely aloitettiin uudelleen. Tässäkin yhteydessä IR:ää etsittiin, myös hänen perheenjäsentensä, entisten työnantajinsa ja matkapuhelinoperaattoreiden avulla, mutta häntä ei kyetty kuitenkaan löytämään. Vaikuttaa siis siltä, että toimivaltaiset kansalliset viranomaiset eivät kyenneet uuden oikeudenkäynnin yhteydessä IR:n pakenemisen vuoksi antamaan tiedoksi häntä vastaan esitettyä uutta syytekirjelmää tässä yhteydessä toteutetuista toimenpiteistä huolimatta.

21. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin arvioi, että asia on ratkaistava IR:n poissa ollessa, mitä on käsitelty asian ensimmäisessä istunnossa. Se esittää kuitenkin, että mikäli IR tuomitaan poissa olevana, sen pitää ilmoittaa tuomioissaan prosessuaaliset takeet, joita tällä on käytettävissään oikeudenkäynnin jälkeen, ja erityisesti hänen käytettävissään olevat oikeussuojakeinot sillä tavoin, että taataan direktiivin 2016/343 noudattaminen.

22. Sekä poissa ollessa käydyn menettelyn sääntöjenmukaisuuden että oikeussuojakeinojen osalta on kuitenkin epäselvää, mitkä ovat prosessuaaliset takeet, joita asianomaisella on oltava nyt käsiteltävän kaltaisessa tilanteessa, jossa hän on paennut sen jälkeen, kun hän on saanut tiedoksi

³ Varhoven kasatsionen sadin (ylin tuomioistuin, Bulgaria) oikeuskäytännön mukaan virheellinen syytekirjelmä on korvattava uudella, mutta on täsmennettävä, että tuomioistuin ei voi korjata itse syyttäjän tekemiä olennaisten menettelysääntöjen rikkomisia vaan sen on palautettava asia syyttäjälle tätä tarkoitusta varten.

ensimmäisen syytekirjelmän, ja ennen kuin rikosoikeudellisen menettelyn tuomioistuinvaihe on alkanut. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ilmoittaa lisäksi, että ei voida sulkea pois sitä, että IR löydetään ja pidätetään toisen jäsenvaltion alueella ja luovutetaan Bulgarian viranomaisille eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteella. Direktiivin 2016/343 ulottuvuutta koskevat kysymykset on siis tutkittava siten, että otetaan huomioon eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 13.6.2002 annetun neuvoston puitepäätöksen 2002/584/YOS⁴ 4 a artikla, sellaisena kuin kyseinen päätös on muutettuna 26.2.2009 tehdyllä neuvoston puitepäätöksellä 2009/299/YOS.⁵

23. Näissä olosuhteissa Spetsializiran nakazatelen sad on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan b alakohtaa, luettuna yhdessä johdanto-osan 36–39 perustelukappaleen kanssa, sekä puitepäätöksen [2002/584] 4 a artiklan 1 kohdan b alakohtaa, luettuna yhdessä johdanto-osan seitsemästä kymmenenteen perustelukappaleen kanssa, tulkittava siten, että ne kattavat tapauksen, jossa syytetylle ilmoitettiin häntä vastaan nostetusta syytteestä sen alkuperäisessä muodossa, minkä jälkeen hänelle ei objektiivisesti voida ilmoittaa oikeudenkäynnistä hänen pakonsa vuoksi ja häntä puolustaa viran puolesta nimetty asianajaja, jonka kanssa hänellä ei ole minkäänlaista yhteyttä?

2) Jos tähän vastataan kieltävästi:

Sopiiko kansallinen oikeussääntö (NPK:n 423 §:n 1 ja 5 momentti) yhteen direktiivin 2016/343 9 artiklan kanssa, luettuna yhdessä 8 artiklan 4 kohdan toisen virkkeen kanssa, ja puitepäätöksen [2002/584] 4 a artiklan 3 kohdan kanssa, luettuna yhdessä 4 a artiklan 1 kohdan d alakohdan kanssa, kun sen mukaan syytetyn poissa ollessa suoritettua tutkintaa ja syytetyn poissa ollessa annettua tuomiota vastaan ei ole säädetty oikeussuojasta, jos syytetty on pakosalla sen jälkeen, kun hänelle on ilmoitettu alkuperäisestä syytteestä, eikä hänelle ole voitu tästä syystä ilmoittaa oikeudenkäynnin ajasta ja paikasta eikä hänen poissaolonsa seuraamuksista?

3) Jos tähän vastataan kieltävästi:

Onko direktiivin 2016/343 9 artiklalla, luettuna yhdessä [Euroopan unionin] perusoikeuskirjan 47 artiklan kanssa, välitön oikeusvaikutus?”

24. Vain Euroopan komissio on esittänyt kirjallisia huomautuksia ja vastannut unionin tuomioistuimen esittämiin kirjallisiin kysymyksiin.

IV Oikeudellinen arviointi

A Tutkittavaksi ottaminen

25. Ennakkoratkaisupyynnön tutkiminen edellyttää, että esitetään alustava huomautus, joka koskee ensimmäisen ja toisen ennakkoratkaisukysymyksen tutkittavaksi ottamista.

⁴ EYVL 2002, L 190, s. 1.

⁵ EUVL L 2009, L 81, s. 24; jäljempänä puitepäätös 2002/584.

26. Molemmat kysymykset ovat kaksiosaisia. Ensimmäinen osa koskee direktiivin 2016/343 asiaa koskevien säännösten tulkintaa, kun toinen osa koskee puitepäätöksen 2002/584 säännösten tulkintaa. Katson komission tavoin, että tämän puitepäätöksen ja sen 4 a artiklan säännösten tulkinnalla ei ole merkitystä pääasian kohteena olevan riidan ratkaisemisen kannalta. Ennakkoratkaisupyynnössä määritellyn tosiseikaston valossa totean näet, että ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa vireillä oleva asia, jossa sen on annettava ratkaisu, ei koske pääasiallisesti eikä liittäen eurooppalaisen pidätysmääräyksen pätevyyttä tai täytäntöönpanoa. Tulkinta, jota Spetsializiran nakazatelen sad pyytää kyseisen puitepäätöksen 4 a artiklan edellä mainituista säännöksistä, koskee todellisuudessa hypoteettista ongelmaa, sillä tämä tuomioistuin korostaa, että ei voida sulkea pois sitä, että IR löydetään ja pidätetään jonkin toisen jäsenvaltion alueella ja luovutetaan Bulgarian viranomaisille eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteella.

27. Näissä olosuhteissa ehdotan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti, että ensimmäinen ja toinen ennakkoratkaisukysymys jätetään tutkimatta siltä osin kuin ne koskevat puitepäätöksen 2002/584 tulkintaa.⁶

B Asiakysymys

28. Nyt käsiteltävässä ennakkoratkaisupyynnössä pyydetään unionin tuomioistuinta lähinnä ratkaisemaan, missä määrin henkilö, joka on tuomittu sellaisen oikeudenkäynnin päätteeksi, jossa hän ei ole ollut läsnä, voi saada direktiivin 2016/343 9 artiklan nojalla uuden oikeudenkäynnin, jos tämä henkilö, jolle on annettu tiedoksi syytekirjelmä, joka on sittemmin kumottu, on paennut, jolloin yhtäältä hänelle ei ole ilmoitettu lopullisesta syytekirjelmästä, hänen oikeudenkäyntinsä järjestämisestä eikä poissaolon seuraamuksista ja toisaalta häntä edustaa valtion nimeämä asianajaja, jonka kanssa hänellä ei ole minkäänlaista yhteyttä.

29. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin osoittaa kysymyksensä unionin tuomioistuimelle NPK:n 423 §:n 1 momentin säännösten perusteella. Tässä pykälässä näet ilmaistaan periaate, jonka mukaan rikosoikeudenkäynnin uudelleenaloittamista koskeva hakemus hyväksytään, jos sen esittää henkilö, joka on tuomittu poissa olevana, kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedon langettavasta tuomiosta.⁷ Kyseisessä pykälässä säädetään kuitenkin tästä periaatteesta tehtävistä poikkeuksista.⁸ Rikosoikeudenkäynnin uudelleenaloittamista koskeva vaatimus voidaan hylätä, jos tuomittu henkilö on paennut sen jälkeen, kun syytekohtat on annettu tiedoksi tutkinnan aikana, mutta ennen kuin hänelle on annettu tiedoksi lopullinen syytekirjelmä. Tästä seuraa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan, että oikeutta uuteen oikeudenkäyntiin ei anneta tilanteessa, jossa syytetylle ei siis ole ilmoitettu valmisteluistunnon pitämisestä, mahdollisuudesta saada asianajaja edustajaksi eikä myöskään poissaolon seuraamuksista.

⁶ Ks. mm. tuomio 29.1.2013, Radu (C-396/11, EU:C:2013:39, 22 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 28.10.2021, Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo (C-319/19, EU:C:2021:883, 24 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁷ NPK:n 425 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla rikosoikeudenkäynnin aloittaminen uudelleen voi johtaa langettavan tuomion kumoamiseen ja asian palauttamiseen, jotta asiakysymys voitaisiin tutkia uudelleen vaiheessa, josta asian uudelleen tutkiminen on tuomioistuimen ilmoituksen mukaan aloitettava.

⁸ Hakemus voidaan hylätä kahdentyyppisissä tilanteissa. Nyt käsiteltävä ennakkoratkaisupyynnö kuuluu ensimmäiseen esimerkkitilanteeseen. Toisessa esimerkkitilanteessa tuomitulle on annettu tiedoksi lopullinen syytekirjelmä ja hän on ollut poissa istunnosta ilman pätevää syytä.

30. Koska direktiivin 2016/343 missään säännöksessä ei anneta selvää tietoa siitä, mitä oikeudellista järjestelyä sovelletaan pakosalla olevaan henkilöön, eikä oikeuksista, jotka viimeksi mainitulle myönnetään sellaisen oikeudenkäynnin päätteeksi, jossa hän ei ole läsnä, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee siis unionin tuomioistuimelta, onko tällainen lainsäädäntö tämän direktiivin mukainen.

31. Se pyytää tässä tarkoituksessa unionin tuomioistuinta täsmentämään, onko IR:n tilanteessa olevan henkilön katsottava kuuluvan direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 ja 3 kohdassa säädetyn oikeudellisen järjestelyn soveltamisalaan, kun sen nojalla on mahdollista panna täytäntöön tuomio, joka on annettu sellaisen oikeudenkäynnin päätteeksi, jossa kyseinen henkilö ei ole ollut läsnä (ensimmäinen kysymys), vai pikemminkin kyseisen direktiivin 8 artiklan 4 kohdassa ja 9 artiklassa tarkoitetun järjestelyn soveltamisalaan, kun sen nojalla kyseisen henkilön pitäisi saada uusi oikeudenkäynti (toinen kysymys).

32. Koska nämä kaksi sääntökokonaisuutta liittyvät toisiinsa, ehdotan, että unionin tuomioistuin tutkii ensimmäisen ja toisen ennakkoratkaisukysymyksen yhdessä.

33. Aloitan tarkasteluni tutkimalla direktiivin 2016/343 8 ja 9 artiklan sanamuotoa ennen kuin keskityn yhtäältä tavoitteisiin, joihin lainsäätaja pyrkii tällä direktiivillä, ja toisaalta oikeuskäytäntöön, jota Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen⁹ 6 artiklan 1 kappaleen noudattamisen osalta.

1. Direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 ja 4 kohdan sekä 9 artiklan sanamuodon tarkastelu

34. Unionin lainsäätaja on vahvistanut periaatteen, jonka mukaan syytetyillä on oikeus saada avustaja oikeudenkäyntiään varten, ja se antaa jäsenvaltioille luvan säätää menettelyistä, joissa henkilöitä voidaan tuomita heidän poissa ollessaan. Jäsenvaltiot voivat siten direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 ja 3 kohdan nojalla säätää, että oikeudenkäynti voidaan järjestää syytetyin poissa ollessa ja että sen päätteeksi annettu tuomio pannaan täytäntöön. Nämä säännökset perustuvat lähtökohtaan, jonka nojalla tälle henkilölle on ilmoitettu hänen oikeudenkäyntinsä päivämäärästä ja paikasta, joten hänen katsotaan luopuneen vapaaehtoisesti ja yksiselitteisesti olemasta läsnä siinä.

35. Kuten aion osoittaa, tämän direktiivin 8 ja 9 artiklasta ilmenee, että henkilöt, jotka on tuomittu oikeudenkäynnissä, jossa he eivät ole olleet läsnä, jakautuvat kahteen ryhmään: yhtäältä henkilöihin, joista tiedetään varmasti, että heillä on ollut tai heillä olisi voinut olla tieto oikeudenkäyntinsä päivämäärästä ja paikasta, ja toisaalta muihin henkilöihin. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvilla henkilöillä on oikeus uuteen oikeudenkäyntiin, kun taas henkilöillä, jotka kuuluvat ensimmäiseen ryhmään, ei ole siihen oikeutta. Unionin lainsäätaja asettaa kaksi edellytystä, joiden täytyessä uuden oikeudenkäynnin järjestämisestä voidaan kieltäytyä.¹⁰

36. Ensimmäinen edellytys, jota tarkoitetaan direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan a alakohdassa, liittyy syytetyille annettuihin tietoihin. Tälle on pitänyt ilmoittaa hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista. Toisin sanoen tämän henkilön on pitänyt saada tieto siitä, että syyllisyyttä tai syyttömyyttä koskeva tuomio voidaan antaa häntä vastaan, vaikka hän ei ole läsnä oikeudenkäynnissä.

⁹ Allekirjoitettu Roomassa 4.11.1950; jäljempänä ihmisoikeussopimus.

¹⁰ Ks. myös kyseisen direktiivin johdanto-osan 35 perustelukappale.

37. Toinen edellytys, jota tarkoitetaan tämän direktiivin 8 artiklan 2 kohdan b alakohdassa, liittyy siihen, että syytettyä edustaa asianajaja. Se koskee tapausta, jossa tämä henkilö, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, on harkitusti päättänyt, että häntä edustaa oikeudellinen neuvonantaja sen sijaan, että hän olisi henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä.¹¹ Tämä on lähtökohtaisesti omiaan osoittamaan, että hän on luopunut osallistumasta oikeudenkäyntiinsä, mutta näin taataan hänen oikeutensa puolustautua. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoo, että jokaisen syytetyn oikeus tulla tehokkaasti tarvittaessa viran puolesta määrätyn asianajajan puolustamaksi kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruslähtökohtiin. Syytetty ei menetä tätä etua pelkästään sillä perusteella, että hän ei ole osallistunut käsittelyyn. On siis rikosoikeudellisen järjestelmän oikeudenmukaisuuden kannalta olennaisen tärkeää, että jos syytetty on poissa oikeudenkäynnistään, häntä ei sanktioida siten, että poiketaan hänellä olevasta oikeudesta saada avuksi puolustusasianajaja, ja että häntä puolustetaan asianmukaisesti sekä alioikeudessa että toisessa oikeusasteessa.¹²

38. Totean ensinnäkin, että jotta kaikki nämä edellytykset täyttyisivät, edellytetään, että syytetylle on ilmoitettu hänen oikeudenkäynnistään. Tämän velvoitteen noudattaminen on siis olennaisen tärkeää, jotta voidaan panna täytäntöön langettava tuomio, joka on annettu sellaisen oikeudenkäynnin päätteeksi, jossa tämä henkilö ei ole ollut läsnä.

39. Totean toiseksi, että tämän ilmoittamisvelvoitteen laiminlyönti aiheuttaa sen, että sovelletaan direktiivin 2016/343 8 artiklan 4 kohdan ja 9 artiklan säännöksiä, koska toimivaltaiset kansalliset viranomaiset ovat tuolloin velvollisia huolehtimaan siitä, että syytetty saa hyväkseen uuden oikeudenkäynnin. Kuten näiden artiklojen sanamuoto osoittaa,¹³ tämän direktiivin 8 artiklan 2 ja 3 kohdan säännökset sekä 8 artiklan 4 kohdan ja 9 artiklan säännökset liittyvät toisiinsa sillä tavoin, että ne muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden, ja ilmoittaminen tälle henkilölle on keskeinen tekijä molemmissa järjestelyissä.

40. Uutta oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden ulottuvuus määritellään siis kyseisen direktiivin 9 artiklassa.

41. Uuden oikeudenkäynnin muodon osalta unionin lainkäyttäjä jättää jäsenvaltioiden tehtäväksi määrittää oikeussuojakeinojen ja menettelyjen järjestelmä, jonka avulla voidaan varmistaa poissa olevina tuomittujen henkilöiden puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen. Tämä on täysin johdonmukaista, kun otetaan huomioon, että direktiivissä 2016/343 vahvistetut säännöt ovat vähimmäistason sääntöjä,¹⁴ koska tämä ei ole täydellinen ja tyhjentävä säädös, jonka tarkoituksena olisi vahvistaa kaikki tuomioistuinratkaisun antamisen edellytykset.¹⁵ Näiden yksityiskohtaisten sääntöjen valinta kuuluu jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden piiriin, ja se suoritetaan jäsenvaltioiden oikeudellisen järjestelmän erityispiirteiden mukaisesti.

42. Unionin lainsäätävä asettaa sitä vastoin uuden oikeudenkäynnin ulottuvuuden osalta jäsenvaltioille täsmällisiä ja yksiselitteisiä velvoitteita. Se näet edellyttää, että ne vahvistavat menettelyn, joka mahdollistaa asiakysymyksen uuden arvioinnin, mukaan lukien uusien

¹¹ Ks. myös direktiivin 2016/343 johdanto-osan 37 perustelukappale.

¹² Ks. tältä osin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 13.2.2001, Krombach v. Ranska (CE:ECHR:2001:0213JUD002973196, 89 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, Sejdivic v. Italia (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 91 kohta).

¹³ Säännökset, jotka liittyvät uutta oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteen, ovat sovellettavissa vain siltä osin kuin ”[8 artiklan] 2 kohdassa säädettyjä edellytyksiä ei voida täyttää, koska epäiltyä tai syytettyä ei löydetä kohtuullisiksi katsottavista toimista huolimatta” (8 artiklan 4 kohta) tai ”8 artiklan 2 kohdassa säädetyt edellytykset [eivät] ole täyttyneet” (9 artikla).

¹⁴ Ks. tämän direktiivin 1 artikla sekä sen johdanto-osan toisesta neljänteen ja yhdeksäs perustelukappale.

¹⁵ Ks. tuomio 19.9.2018, Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, 45–47 kohta).

todisteiden tutkiminen, ja lisäksi alun perin annetun tuomion kumoamisen. Se velvoittaa tämän jälkeen jäsenvaltiot varmistumaan siitä, että syytetty saa tämän uuden oikeussuojakeinon yhteydessä oikeuden olla läsnä ja osallistua tehokkaasti siihen perustuvaan oikeudenkäyntiin kansallisessa lainsäädännössä säädettyjen menettelyjen mukaisesti ja että hän voi käyttää puolustautumisoikeuksia.

43. Unionin lainsäätävä sisällyttää tähän Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen uudelle oikeudenkäynnille asettamat olennaiset vaatimukset, jotka esitän tämän ratkaisuehdotuksen 66 ja 67 kohdassa.¹⁶

44. Tämän direktiivin 2016/343 sanamuotoa koskevan tutkimuksen päätteeksi totean, että tilanne, jossa syytetylle ei ole ilmoitettu oikeudenkäynnistä eikä poissaolon seuraamuksista, ei siis kuulu ensi arviolta tämän direktiivin 8 artiklan 2 kohdan säännösten vaan sen 8 artiklan 4 kohdan säännösten soveltamisalaan.

45. On kuitenkin olemassa ”harmaa alue”, joka koskee sellaisten henkilöiden tilannetta, joille ei ole ilmoitettu oikeudenkäynnistä heistä johtuvasta syytä. Kysymys, johon on vastattava tässä yhteydessä, koskee erityisesti sitä, onko tämä tulkinta sovellettavissa tilanteessa, jossa syytetylle ei ole kyetty ilmoittamaan oikeudenkäynnistä eikä poissaolon seuraamuksista siksi, että hän on pakosalla.

46. Onko unionin lainsäätävä toisin sanoen tarkoittanut, että ilmoittamisvelvoitteen noudattaminen on ehdoton vaatimus, joka on riippumaton syytetyn käyttäytymisestä ja erityisesti syistä, joiden vuoksi häntä ei ole kyetty löytämään toimivaltaisten kansallisten viranomaisten ponnisteluista huolimatta? Edellyttääkö unionin lainsäätävä, että jäsenvaltiot säätävät mahdollisuudesta uuteen oikeudenkäyntiin joka kerta, kun syytetty on pakosalla?

47. En ole vakuuttunut tästä seuraavassa esittämistäni syistä.

48. Ensinnäkin direktiivin 2016/343 johdanto-osan 36 perustelukappaleesta ilmenee, että toimivaltaisten kansallisten viranomaisten velvoite ilmoittaa syytetylle oikeudenkäynnistä merkitsee sitä, että hänet haastetaan henkilökohtaisesti tai että hänelle ilmoitetaan virallisesti ja hyvissä ajoin muilla keinoin oikeudenkäyntiä varten vahvistetuista päivämäärästä ja paikasta, jotta hän kykenee saamaan siitä tiedon. Unionin lainsäätävä sisällyttää myös tähän Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön, jonka mukaan syytetyn voidaan katsoa luopuneen implisiittisesti oman käyttäytymisensä perusteella oikeudesta osallistua oikeudenkäyntiin vain, jos on osoitettu, että hän oli voinut tässä yhteydessä kohtuudella ennakoita käyttäytymisensä seuraukset.¹⁷ Kansallisten tuomioistuinten on siis osoitettava vaadittavaa huolellisuutta haastamalla syytetty oikeuteen asianmukaisesti,¹⁸ mikä edellyttää sitä, että hänelle ilmoitetaan

¹⁶ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoo myös, että ihmisoikeussopimuksessa jätetään sopimusvaltioille suuri vapaus niiden valitessa keinoja, jotka mahdollistavat sen, että niiden tuomioistuinjärjestelmät vastaavat tämän yleissopimuksen 6 artiklan vaatimuksia, kuitenkin sillä edellytyksellä, että kansallisessa lainsäädännössä tarjotut keinot osoittautuvat tehokkaiksi, jos syytetty ei ole luopunut olemasta läsnä ja puolustautumasta eikä hänellä ole ollut aikomusta vältellä oikeudenkäyntiä. Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 14.6.2001, *Medenica v. Sveitsi* (CE:ECHR:2001:0614JUD002049192, 55 kohta).

¹⁷ Ks. mm. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, *Sejdovic v. Italia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 87 ja 89 kohta); Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 24.4.2012, *Haralampiev v. Bulgaria* (CE:ECHR:2012:0424JUD002964803, 33 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 22.5.2012, *Idalov v. Venäjä* (CE:ECHR:2012:0522JUD000582603, 173 kohta).

¹⁸ Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, *Colozza v. Italia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 32 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.6.2018, *M.T.B. v. Turkki* (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, 49–53 kohta).

istunnosta siten, että paitsi että hän saa tiedon istunnon päivämäärästä, kellonajasta ja paikasta hänellä on myös käytettävissään riittävästi aikaa valmistella puolustuksensa ja saapua istuntoon.¹⁹

49. Direktiivin 2016/343 johdanto-osan 38 perustelukappaleesta ilmenee kuitenkin, että tapaa, jolla tiedot annetaan, ja erityisesti niiden riittävyttä voidaan valvoa. Unionin lainsäätäjät näet korostaa, että ”harkittaessa, onko tapa, jolla tieto annetaan, riittävä varmistamaan sen, että henkilö on tietoinen oikeudenkäynnistä, olisi tarvittaessa kiinnitettävä erityistä huomiota myös siihen, millaista huolellisuutta noudattaen viranomaiset ovat pyrkineet ilmoittamaan asiasta asianomaiselle henkilölle ja millaista huolellisuutta noudattaen asianomainen henkilö on pyrkinyt saamaan hänelle osoitettua tietoa”.

50. Päätelen tästä, että jäsenvaltiot voivat siis tutkia tapauskohtaisesti tapaa, jolla tiedot on toimitettu syytetyille, ja sen olosuhteita. Ilmaisujen ”tarvittaessa” ja ”myös” käytöllä pyritään mielestäni osoittamaan, että jäsenvaltiot voivat ottaa huomioon muitakin tekijöitä kuin ne, jotka koskevat tietojen antamisen laatua, muotoa ja sisältöä. Kun niiden edellytetään kiinnittävän ”erityistä huomiota” siihen, millaista huolellisuutta noudattaen kansalliset viranomaiset ovat pyrkineet ilmoittamaan asiasta ja syytetty vastaavasti saamaan tietoa, unionin lainsäätäjät korostaa mielestäni rikosoikeudellisen menettelyn kaikkien osapuolten käytöstä.

51. Jäsenvaltiot voivat mielestäni tämän tutkimuksen yhteydessä ottaa huomioon syytetyn pakenemisen. Vaikka tämä käsite mainitaan direktiivin 2016/343 johdanto-osan 39 perustelukappaleessa, sitä ei määritellä siinä yhteydessä. ”Pakenemisen” [ranskankielisessä versiossa ”fuite”] yleismerkityksestä ilmenee kuitenkin, että se tarkoittaa ennen kaikkea tiettyä käyttäytymistä ja erityisesti sellaista käyttäytymistä, jonka avulla henkilö väistelee jotain, joka on hankalaa, rasittavaa tai vaarallista, tai yrittää vältellä tai kiertää sitä.²⁰

52. Mielestäni on siis välttämätöntä erottaa kaksi pakosalla olevien henkilöiden tapausta.

53. Ensimmäinen tapaus liittyy siihen, että huolimatta siitä, että kansalliset viranomaiset ovat erittäin huolellisesti ja kaikin tavoin ponnistellen pyrkineet ilmoittamaan syytetyille oikeudenkäynnin päivämäärästä ja paikasta sekä poissaolon seuraamuksista, tämä ei ole saanut näitä tietoja, koska hän on harkitusti ja tahallaan laiminlyönyt hänelle asetetun velvoitteen olla selvillä oikeudenkäynnistään tarkoituksenaan vältellä oikeudenkäyntiä. Tällaisessa tapauksessa, jossa kansalliset viranomaiset ovat toteuttaneet kaikki toimenpiteet, joita tietojen toimittaminen syytetyille edellyttää, ja jossa tämä on käyttäytymisellään estänyt näiden tietojen toimittamista, katson, että jäsenvaltioiden pitäisi saada panna langettava tuomio täytäntöön direktiivin 2016/343 8 artiklan 3 kohdan mukaisesti ja kieltäytyä uuden oikeudenkäynnin järjestämisestä.

54. Toinen tapaus liittyy siihen, että syytetyille ei ole ilmoitettu oikeudenkäynnin päivämäärästä ja paikasta syistä, jotka ovat sitä vastoin hyvin erilaisia ja hänen tahdostaan riippumattomia tai jotka perustuvat hyväksyttäviin syihin, kuten hänen syrjäytymiseensä tai heikkoon asemaansa. Tässä tapauksessa, jossa ilmoittamisvelvoitteen laiminlyönti ei johdu siitä, että syytetty olisi harkitusti ja tahallaan laiminlyönyt omat velvoitteensa, jäsenvaltioiden pitäisi taata, että tämä henkilö saa oikeuden uuteen oikeudenkäyntiin direktiivin 2016/343 8 artiklan 4 kohdan toisessa virkkeessä ja 9 artiklassa vahvistettujen periaatteiden mukaisesti.

¹⁹ Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 28.8.2018, Vyacheslav Korchagin v. Venäjä (CE:ECHR:2018:0828JUD001230716, 65 kohta).

²⁰ Ks. Ranskan akatemian sanakirja ja Laroussen sanakirja.

55. Erottelu, jota ehdotan tehtäväksi pakosalla olevien henkilöiden osalta, edellyttää, että kansallinen tuomioistuin tutkii täysimääräisesti kaikki asiaan liittyvät olosuhteet.

56. On siis varmistettava, että kansalliset viranomaiset ovat osoittaneet riittävää huolellisuutta pyrkiessään ilmoittamaan asiasta syytetyille, varmistamaan hänen läsnäolonsa tuomion antavassa tuomioistuimessa ja löytämään hänet, samalla kun tässä asiayhteydessä pitää ottaa huomioon tälle henkilölle asetettujen oikeudenkäyntiä koskevien tietojen saamista koskevien velvoitteiden luonne ja ulottuvuus. Kansallisen tuomioistuimen on tarvittaessa kyettävä osoittamaan yksiselitteisesti asiaan liittyvien täsmällisten ja objektiivisten tosiseikkojen perusteella, että kyseiselle henkilölle oli ilmoitettu häntä vastaan nostettujen syytteiden luonteesta ja perusteesta ja että hän on harkitusti ja tahallaan laiminlyönyt velvoitteensa, jotta hänelle voitaisiin ilmoittaa oikeudenkäyntiä koskevat tiedot, esimerkiksi ilmoittamalla virheellisen osoitteen tai jättämättä ilmoittamatta osoitteenmuutoksestaan saamistaan tätä koskevista ohjeista huolimatta.

57. Ehdottamani direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan sanamuodon tulkinta ei mielestäni ole unionin lainsäätäjän tavoitteiden vastainen.²¹

2. Direktiivin 2016/343 teleologinen arviointi

58. Muistutettakoon, että direktiivin 2016/343 tarkoituksena on säätää yhteisistä vähimmäissäännöistä, jotka koskevat oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä, jotta vahvistetaan vastavuoroista tunnustamista ja jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta toistensa rikosoikeudellisiin järjestelmiin.²² Muistutan myös unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti siitä, että tämä direktiivi ei ole täydellinen ja kattava säädös, jonka tavoitteena olisi vahvistaa *kaikki edellytykset tuomioistuinratkaisun tekemiselle*.²³ Vaikka unionin lainsäätäjä edellyttää, että jäsenvaltiot säätävät uudesta oikeudenkäynnistä taatakseen poissa ollessa tuomittujen henkilöiden puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen, kyseisen direktiivin tavoitteiden saavuttamiseksi ei siis välttämättä edellytetä, että heillä olisi tämän perusteella oikeus saada uusi oikeudenkäynti kaikissa tilanteissa.

59. Kuten unionin tuomioistuin on todennut 14.1.2021 antamassaan määräyksessä UC ja TD (syytekirjelmän muotovirheet),²⁴ on kansallisen tuomioistuimen tehtävänä ”tasapainottaa oikeudenmukaisella tavalla yhtäältä puolustautumisoikeuksien kunnioittaminen ja toisaalta tarve taata syytteiden tehokkuus sekä huolehtia siitä, että menettely suoritetaan kohtuullisessa määräajassa”.²⁵ Oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden niin ankara tulkinta, että se edellyttäisi järjestelmällisesti mahdollisuutta aloittaa uusi oikeudenkäynti siinäkin tapauksessa, että toimivaltaisten kansallisten viranomaisten oli todellisuudessa mahdotonta ilmoittaa syytetyille oikeudenkäynnistä hänen pakenemisensa vuoksi, koska hän on laiminlyönyt harkitusti ja tahallaan velvoitteensa, jotta hänelle voitaisiin ilmoittaa nämä tiedot, saattaisi kannustaa tiettyjä syytettyjä oikeuden ja prosessin väärinkäyttöön, kun he toivovat voivansa vedota kohtuullisen määräajan ylittymiseen tai syytteen vanhentumiseen, mistä seuraisi viipeitä lainkäytössä ja millä lannistettaisiin uhrit, jotka joutuvat toisinaan vastaamaan useista istunnoista aiheutuvista henkisistä ja taloudellisista kustannuksista, tai mistä seuraisi jopa oikeussuojan epääminen.

²¹ Ks. tuomio 13.2.2020, Spetsializirana prokuratura (Istunto syytetyyn poissa ollessa) (C-688/18, EU:C:2020:94, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

²² Ks. direktiivin 2016/343 1 artikla sekä johdanto-osan toisesta neljänteen, yhdeksäs ja kymmenes perustelukappale.

²³ Ks. vastaavasti tuomio 19.9.2018, Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, 45–47 kohta).

²⁴ C-769/19, ei julkaistu, EU:C:2021:28.

²⁵ Kyseisen määräyksen 45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

60. Direktiivin 2016/343 8 artiklan 2–4 kohdassa ja 9 artiklassa vahvistetuilla säännöillä on siten kyettävä takaamaan se, että tasapainotetaan oikeudenmukaisesti yhtäältä syytetoimenpiteiden tehokkuus ja asianmukainen lainkäyttö, jotta jäsenvaltiot kykenevät panemaan täytäntöön sellaiselle henkilölle langetetun tuomion, joka on laiminlyömällä ilmeisellä tavalla velvoitteensa tehnyt oikeudenkäynnistä ilmoittamisen toimivaltaisille kansallisille viranomaisille mahdolliseksi välttääkseen oikeudenkäyntiä, sekä toisaalta oikeus uuteen oikeudenkäyntiin, jolla on pyrittävä takaamaan sellaisen henkilön puolustautumisoikeudet, jonka tarkoituksena ei ole ollut luopua oikeudesta olla läsnä ja puolustautumisesta ja joka ei ole aikonut vältellä oikeudenkäyntiä.

61. Ehdottamani tulkinta seuraa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä, joka liittyy Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan noudattamiseen.

3. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön tarkastelu

62. Unionin tuomioistuin on muistuttanut 13.2.2020 antamassaan tuomiossa Spetsializirana prokuratura (istunto syytetyin poissa ollessa)²⁶ syistä, joiden vuoksi on otettava huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, joka koskee oikeudenkäyntiin osallistumista koskevan oikeuden kunnioittamista, tulkittaessa direktiivin 2016/343 säännöksiä.²⁷ Unionin lainsäätäjä on näet ilmaissut tämän direktiivin johdanto-osan 11, 13, 33, 45, 47 ja 48 perustelukappaleessa selvästi halunsa vahvistaa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden tehokasta soveltamista ja taata se rikosoikeudenkäynneissä sisällyttämällä unionin oikeuteen kyseisen tuomioistuimen ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen noudattamisesta antaman oikeuskäytännön.

63. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut tästä artiklasta, että henkilön pako on riittävän ilmeinen, jos hän tietää, että häntä vastaan on pantu vireille rikosoikeudenkäynti, hän tietää syytteen luonteen ja perusteen eikä hän aio osallistua oikeudenkäyntiin tai pyrkii välttämään syytteet.²⁸

64. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen esittää tässä yhteydessä perustelunsa kaksivaiheisesti.

65. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin määrittää ensimmäisessä vaiheessa, onko objektiivisten ja asiaankuuluvien tosiseikkojen perusteella osoitettu, että syytetty on luopunut oikeudestaan olla läsnä ja puolustautua tai että hänellä on ollut aikomus vältellä oikeudenkäyntiä. Kyseinen tuomioistuin edellyttää tässä yhteydessä, että kansalliset tuomioistuimet osoittavat toimineensa riittävän huolellisesti antamalla syytetyille henkilökohtaisesti tiedoksi häneen kohdistetut syytteet ja haastamalla hänet asianmukaisesti.²⁹ Jos virallista tiedoksiantoa ei ole otettu vastaan, tietyt riittävät tosiseikat ja toteamukset voivat kyseisen tuomioistuimen mukaan osoittaa yksiselitteisesti, että syytetty on tietoinen häntä vastaan vireille pannusta rikosoikeudenkäynnistä, että hän tietää syytteen luonteen ja perusteen ja että hän ei aio osallistua oikeudenkäyntiin tai

²⁶ C-688/18, EU:C:2020:94.

²⁷ Ks. kyseisen tuomion 34 ja 35 kohta.

²⁸ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, Sejdovic v. Italia (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 98–101 kohta).

²⁹ Ks. tämän ratkaisuehdotuksen alaviite 18. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tällaista luopumista ei voida päätellä epämääräisistä ja epävirallisista tiedoista (ks. mm. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.5.2006, Kounov v. Italia (CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, 47 kohta), pelkästä olettamuksesta eikä pelkästään luokittelusta paenneeksi henkilöksi (ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, Colozza v. Italia (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 28 kohta).

pyrkii välttämään syytteet.³⁰ Se tutkii tässä asiayhteydessä, ovatko toimivaltaiset kansalliset viranomaiset osoittaneet riittävää huolellisuutta pyrkiessään löytämään syytetyn ja ilmoittaakseen hänelle rikosoikeudenkäynnistä³¹ erityisesti tekemällä riittäviä tutkimuksia.³² Euroopan ihmisoikeustuomioistuin muistutti 11.10.2012 antamassaan tuomiossa Abdelali v. Ranska,³³ että pelkästään se, että valittaja on poissa tavanomaisesta asuinpaikastaan tai vanhempiensa kotoa, ei riitä siihen, että voitaisiin katsoa, että valittaja tiesi syytteistä sekä häntä vastaan käytävästä oikeudenkäynnistä ja että hän oli ”pakosalla”.

66. Jos nämä toteamukset eivät riitä, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutkii toisessa vaiheessa, onko syytetty saanut varmasti mahdollisuuden olla läsnä uudessa oikeudenkäynnissä.³⁴ Sen mielestä velvollisuus taata syytetylle oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä istunnossa – olipa kyseessä ensimmäinen häntä vastaan aloitettu menettely tai uudelleenkäsitely – kuuluu olennaisena osana ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan. Muussa tapauksessa rikosoikeudenkäynnin katsottaisiin olevan ”ilmeisessä ristiriidassa [ihmisoikeussopimuksen] 6 artiklan määräysten kanssa” tai merkitsevän ”oikeussuojan ilmeistä epäämistä”.³⁵

67. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin edellyttää siten, että syytetyllä on mahdollisuus saada sekä tosiseikkojen että oikeudellisten seikkojen osalta häntä vastaan esitettyjen syytteiden perusteltavuuden uusi arviointi tuomioistuimelta, ”jolla on täysi tuomiovalta” ja jonka istunnossa hän on läsnä,³⁶ jolloin hän saa kaikki ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa tarjotut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet. Se jättää kuitenkin sopimusvaltioille ”laajan vapauden valita keinot, joilla niiden tuomioistuinjärjestelmät voivat vastata [tämän artiklan] vaatimuksiin”, kunhan ”kansallisessa lainsäädännössä tarjotut keinot osoittautuvat tehokkaiksi, jos syytetty ei ole luopunut olemasta läsnä ja puolustautumasta eikä hänellä ole aikomusta vältellä oikeudenkäyntiä”.³⁷

68. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on soveltanut edellä esitettyjä periaatteita 26.1.2017 antamassaan tuomiossa Lena Atanasova v. Bulgaria.³⁸ Kyseisen tuomioistuimen käsiteltävänä oli tähän tuomioon johtaneessa asiassa kysymys, joka koski sitä, oliko Varhoven kasatsionen sad (ylin tuomioistuin) rikkonut ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta hylätessään NPK:n 423 §:n 1 momentin – jota tämä ennakkoratkaisupyyntö koskee – perusteella pakosalla olleen

³⁰ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, Sejdic v. Italia (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 98–101 kohta); Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.5.2006, Kounov v. Bulgaria (CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, 48 kohta); Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 26.1.2017, Lena Atanasova v. Bulgaria (CE:ECHR:2017:0126JUD005200907, 52 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 2.2.2017, Ait Abbou v. Ranska (CE:ECHR:2017:0202JUD004492113, 62–65 kohta).

³¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korosti 12.2.1985 antamassaan tuomiossa Colozza v. Italia (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 28 kohta), että havaittua tilannetta ”on vaikea sovittaa yhteen sen huolellisuuden kanssa, jota sopimusvaltioiden on osoitettava varmistaakseen [ihmisoikeussopimuksen] 6 artiklassa taattujen oikeuksien tehokkaan käyttämisen”. Kyseinen tuomioistuin totesi 12.6.2018 antamassaan tuomiossa M.T.B. v. Turkki (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, 51–54 kohta), että asiakysymyksen tutkinut tuomioistuin ei ollut noudattanut tarvittavaa huolellisuutta yrittäessään löytää valittajan, kun se oli ainoastaan antanut päätöksen tiedoksi kansallisen lainsäädännön säännösten mukaisesti. Kyseisen tuomioistuimen mukaan tämä ilmoitus ei yksin riitä vapauttamaan valtiota ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaisista velvoitteistaan.

³² Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, Colozza v. Italia (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 28 kohta).

³³ CE:ECHR:2012:1011JUD004335307, 54 kohta.

³⁴ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, Colozza v. Italia (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 29 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, Sejdic v. Italia (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 101 kohdan loppuosa).

³⁵ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, Sejdic v. Italia (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 84 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.6.2018, M.T.B. v. Turkki (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, 61 kohta).

³⁶ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, Colozza v. Italia (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 31 ja 32 kohta).

³⁷ Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 14.6.2001, Medenica v. Sveitsi (CE:ECHR:2001:0614JUD002049192, 55 kohta). Ks. myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 12.2.1985, Colozza v. Italia (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, 30 kohta) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, Sejdic v. Italia (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 82 kohta).

³⁸ CE:ECHR:2017:0126JUD005200907.

valittajan esittämän hakemuksen, joka koski rikosoikeudenkäynnin aloittamista uudelleen, sillä perusteella, että hän oli yrittänyt vältellä oikeudenkäyntiä ja oli siten asettanut moitittavalla käyttäytymisellään itse itsensä tilanteeseen, jossa hänen oli mahdotonta osallistua rikosoikeudenkäyntiin.³⁹

69. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että tämä hylkääminen ei merkinnyt tällaista rikkomista, koska syytetty oli tietoisesti ja pätevästi luopunut implisiittisesti ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaaleesta taatusta oikeudestaan olla henkilökohtaisesti läsnä tuomioistuimissa. Kyseinen tuomioistuin totesi ensin, että valittajalle oli ilmoitettu asianmukaisesti siitä, että häntä vastaan oli pantu vireille rikosoikeudenkäynti, sekä häntä vastaan esitetyistä syytteistä, että hän oli tiennyt tosiseikat ja ilmoittanut olevansa valmis antamaan yksityiskohtaisia selityksiä sekä neuvottelemaan tuomionsa ehdoista. Kyseinen tuomioistuin totesi niin ikään, että hänelle ei ollut kyetty toimittamaan haastetta, koska hän oli muuttanut ja laiminlyönyt ilmoittaa siitä toimivaltaisille viranomaisille. Sama tuomioistuin totesi, että kansalliset viranomaiset olivat lisäksi ryhtyneet kohtuullisiin välttämättömiin toimenpiteisiin varmistukseen sen, että syytetty olisi läsnä oikeudenkäynnissä. Viranomaiset olivat kyseisessä asiassa ensinnäkin yrittäneet haastaa tämän henkilön osoitteessa, jonka hän oli ilmoittanut, minkä jälkeen häntä etsittiin hänen tiedossa olevista osoitteistaan tai vankiloista, ja lopuksi oli vielä varmistettu, että hän ei ollut poistunut maasta.⁴⁰

70. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin teki kuitenkin toisenlaisen päätelmän 23.5.2006 antamassaan tuomiossa *Kounov v. Bulgaria*.⁴¹ Kyseinen tuomioistuin näet totesi kyseisessä tuomiossa, että ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta oli rikottu siltä osin kuin valittajalta, joka oli tuomittu poissa olevana, oli evätty oikeus rikosoikeudenkäynnin uudelleenaloittamiseen ilman, että viranomaiset olisivat todenneet, että hän olisi luopunut yksiselitteisesti oikeudestaan olla läsnä. Kyseinen tuomioistuin totesi kyseisessä tuomiossa, että syytettyä oli kuultu syyksi luetuista teoista mutta hänelle ei ollut ilmoitettu henkilökohtaisesti siitä, että hän oli tutkinnan kohteena. Se katsoi, että koska valittajalle ei ollut ilmoitettu häntä vastaan nostetuista syytteistä, mistään sille esitetyistä seikoista ei voitu todeta, että hän olisi ollut tietoinen rikosoikeudellisen menettelyn käynnistämisestä, asian saattamisesta vireille tuomioistuimessa tai oikeudenkäynnin päivämäärästä. Se katsoi, että koska poliisit olivat kuulustelleet valittajaa teoista, valittaja saattoi ainoastaan olettaa, että rikosoikeudellinen menettely käynnistetään, mutta hän ei voinut missään tapauksessa tietää täsmällisesti nostettavia syytteitä.⁴²

71. Totean, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien pyrkii siis myös tasapainottamaan sellaisen henkilön puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen, joka ei ole ollut läsnä oikeudenkäynnissä, ja tarpeen taata rikosoikeudellisen menettelyn tehokkuus tilanteissa, joissa tämä on ilmaissut yksiselitteisesti halunsa vältellä sitä.

³⁹ Ks. tämän tuomion 27 ja 28 kohta.

⁴⁰ Ks. tämän tuomion 52 ja 53 kohta.

⁴¹ CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, 32, 49, 53 ja 54 kohta. Ks. myös ennakkoratkaisun luonteinen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, *Sejdovic v. Italia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 100 kohta), jossa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että tällaisia olosuhteita ei ollut näytetty toteen, kun ei ollut muita objektiivisia seikkoja kuin se, että syytetty oli poissa tavanomaisesta asuinpaikastaan, sillä kansalliset viranomaiset pitivät lähtökohtana sitä, että valittaja oli osallistunut rikokseen, josta häntä syytettiin, tai vastuussa tästä rikoksesta. Kyseinen tuomioistuin omaksui saman lähestymistavan 28.9.2006 annetussa tuomiossa *Hu v. Italia* (CE:ECHR:2006:0928JUD000594104, 53–56 kohta).

⁴² Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi kuitenkin 1.3.2006 annetussa tuomiossa *Sejdovic v. Italia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 85 kohta), että poissa olevaa vastaajaa vastaan annettua tuomiota koskevan muutoksenhaun määräajan aloittaminen uudelleen siten, että syytetyllä on mahdollisuus olla läsnä toisen oikeusasteen istunnossa ja vaatia uusien todisteiden esittämistä, merkitsi mahdollisuutta tehdä uusi päätös syytteen perusteltavuudesta sekä tosiseikkojen että oikeudellisten seikkojen osalta, minkä perusteella voitiin päätellä, että menettely oli ollut kokonaisuutena oikeudenmukainen.

72. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin toteaa, että direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 ja 3 kohta kattavat tilanteen, jossa kansallinen tuomioistuin toteaa kaikkien kyseistä tilannetta kuvaavien konkreettisten olosuhteiden perusteella, että huolimatta toimivaltaisten kansallisten viranomaisten valppaudesta ja ponnisteluista, joihin ne ovat ryhtyneet ilmoittaakseen syytetylle hänen oikeudenkäynnistään ja poissaolon seuraamuksista, tämä on laiminlyönyt harkitusti ja tahallaan velvoitteet, joita hänelle on asetettu näiden tietojen saamiseksi, tarkoituksenaan vältellä oikeudenkäyntiä.

73. Tämän tutkimuksen yhteydessä on kansallisen tuomioistuimen tehtävänä määrittää syytetylle tietojen saamiseksi kuuluvien velvoitteiden luonne ja ulottuvuus ja tarvittaessa osoittaa yksiselitteisesti täsmällisten ja objektiivisten tosiseikkojen perusteella, että hän tiesi häntä vastaan nostettujen syytteiden luonteen ja perusteen ja että hän oli paennut harkitusti ja tahallaan.

74. Direktiivin 2016/343 8 artiklan 4 kohdan toista virkettä ja 9 artiklaa on tulkittava siten, että ne eivät ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka nojalla oikeutta uuteen oikeudenkäyntiin ei anneta, jos syytetty on paennut sen jälkeen, kun hänelle on ilmoitettu syytteistä esitutkinnassa, mutta ennen kuin hänelle on ilmoitettu lopullisesta syytekirjelmästä, sillä edellytyksellä, että kansallinen tuomioistuin tekee edellä mainitut toteamukset.

75. Kun otetaan huomioon vastaus, jota ehdotan annettavaksi ensimmäiseen ja toiseen ennakkoratkaisukysymykseen, jotka on tutkittu yhdessä, kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen vastaaminen ei mielestäni ole tarpeen.

V Ratkaisuehdotus

76. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Spetsializiran nakazaten sadin (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria) esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

- 1) Eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) N:o 2016/343 8 artiklan 2 ja 3 kohtaa on tulkittava siten, että ne kattavat tilanteen, jossa kansallinen tuomioistuin toteaa kaikkien kyseistä tilannetta kuvaavien konkreettisten olosuhteiden perusteella, että huolimatta toimivaltaisten kansallisten viranomaisten valppaudesta ja ponnisteluista, joihin ne ovat ryhtyneet ilmoittaakseen syytetylle hänen oikeudenkäynnistään ja poissaolon seuraamuksista, tämä on laiminlyönyt harkitusti ja tahallaan velvoitteet, joita hänelle on asetettu näiden tietojen saamiseksi, tarkoituksenaan vältellä oikeudenkäyntiä.
- 2) Tämän tutkimuksen yhteydessä on kansallisen tuomioistuimen tehtävänä määrittää syytetylle tietojen saamiseksi kuuluvien velvoitteiden luonne ja ulottuvuus ja tarvittaessa osoittaa yksiselitteisesti täsmällisten ja objektiivisten tosiseikkojen perusteella, että hän tiesi häntä vastaan nostettujen syytteiden luonteen ja perusteen ja että hän oli paennut harkitusti ja tahallaan.

- 3) Direktiivin 2016/343 8 artiklan 4 kohdan toista virkettä ja 9 artiklaa on tulkittava siten, että ne eivät ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka nojalla oikeutta uuteen oikeudenkäyntiin ei anneta, jos syytetty on paennut sen jälkeen, kun hänelle on ilmoitettu syytteistä esitutkinnassa, mutta ennen kuin hänelle on ilmoitettu lopullisesta syytekirjelmästä, sillä edellytyksellä, että kansallinen tuomioistuin tekee edellä mainitut toteamukset.